

УДК 908/929–051 ШЕВЧУК М.П.(477.43/44)(045)

Ю.В.Телячий

Подільський краєзнавець М.П.Шевчук

У статті охарактеризовано творчий доробок недостатньо популяризованого на Поділлі краєзнавця Михайла Петровича Шевчука (1937–2007 рр.) в плані популяризації історії ряду населених пунктів Вінківського району на прикладі сіл Зіньків, Зоряне, а також розвитку фермерського руху в Ярмолинецькому районі. Подано біографічну довідку про життєвий шлях М.П.Шевчука. Встановлено, що М.П.Шевчук є співавтором одного з перших фундаментальних нарисів про с.Зіньків, розміщеного на сторінках тому “Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область” (1971 р.). Простежено, що, як самовідданий патріот-інтелігент, дослідник-краєзнавець, М.П.Шевчук багато зробив для відродження та активізації краєзнавчого руху в регіоні. Особливість його діяльності полягала в особистому прикладі щодо популяризації історії рідного краю шляхом підготовки та друку здебільшого праць популярного характеру, розрахованих на широкі кола громадськості, учнів, краєзнавців. Проаналізовано найбільш

вагою видання краєзнавця (“Зінків” (2004), “Фермер з Поділля” (2004), “Зоряне” (2007) та ін.). Комплексно прорецензовано зміст вказаних праць. З’ясовано особистий внесок М.П.Шевчука в розвиток краєзнавства на Віньковеччині та Ярмолинеччині.

Ключові слова: М.П.Шевчук, краєзнавство, фермерство, Зінків, Зоряне.

Упродовж становлення та розвитку України в статусі незалежної держави з кінця 1980-х – початку 1990-х рр. значної активізації набув краєзнавчий рух у різних регіонах Поділля, не оминувши й Віньковеччину та Ярмолинеччину. Одним із активних літописців, дослідників минувшини рідного краю на початку 2000-х рр. проявив себе Михайло Петрович Шевчук (1937–2007 рр.), уродженець с.Курники (з 1967 р. – Зоряне), що на Віньковеччині. Його біографія є типовою для багатьох наших сучасників. Народився він 7 листопада 1937 р. у селянській родині Петра Євменовича та Ольги Терентіївни Шевчуків.

У житті М.П.Шевчука було все як на той час у всіх – важке післявоєнне дитинство, навчання в місцевій школі. Згодом юнак продовжив здобувати освіту в Балинському професійно-технічному училищі на Дунаєвеччині, Новоушицькому технікумі механізації сільського господарства, вже в зрілому віці закінчив Українську сільськогосподарську академію. Трудову діяльність Михайло Шевчук розпочав на Віньковеччині в рідному селі з професії причіплювача. Згодом працював учителем у Зінківській середній школі, викладачем Говорівського СПТУ. Здобувши фах інженера-механіка переїхав на постійне проживання до Ярмолинець, де був головним інженером, керував районним управлінням сільського господарства, упродовж багатьох років (до 2004 р.) очолював профспілку працівників агропромислового комплексу Ярмолинського району.

Ділові стосунки, професійна співпраця пов’язували його з багатьма відомими особистостями, політиками, громадськими діячами та й просто сільськими трударями. Серед них варто згадати знаного подільського освітянина, професора Октавіана Коханка, з котрим пов’язувала багаторічна щира дружба ще з 1970-х рр. у Ярмолинцях по спільній роботі в державних органах; голову національної Асоціації фермерів та землевласників України, народного депутата України, голову комісії Верховної Ради України Івана Томича; директора Департаменту фінансів Міністерства агрополітики України Григорія Зуба; генерального директора Українського державного фонду підтримки фермерських господарств Андрія Філімонова; доктора сільськогосподарських наук, професора Анатолія Цвігуна; директора приватного сільськогосподарського підприємства “Слобода” Тетіївського району Київської області Петра Марисика та багатьох інших людей, що зустрічалися впродовж життя на його шляху. З особливою приязню та повагою Михайло Петрович відносився до своїх земляків, простих хліборобів. За багаторічну сумлінну трудову діяльність Михайло Петрович Шевчук відзначений чотирма медалями, багатьма гра-

Враховуючи вагомі здобутки М.П.Шевчука в справі дослідження історії подільського краю, популяризації людей праці цілком об'єктивною є доцільність комплексної характеристики його найбільш вагомих праць історико-краєзнавчого, популярного характеру.

Встановлено, що в другій половині 1960-х років у статусі вчителя Зінківської школи М.П.Шевчук разом із Н.К.Козловою активно працювали в складі робочої групи по підготовці 26-томної "Історії міст і сіл Української РСР". Для збору матеріалів з підготовки історико-краєзнавчого нарису про відоме в історії Поділля селище Зіньків пошуковці побували в багатьох київських і місцевих архівах, бібліотеках. Результатом пошуково-дослідницької роботи впродовж 1964–1969 рр. стала публікація нарису "Зіньків" на сторінках тому "Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область" (1971 р.) [1]. То був перший великий науковий успіх молодого дослідника, який спричинив його зацікавленість минувшиною рідного краю на все наступне життя. Шляхом аналізу архівних документів, широкої кількості праць історіографічного характеру автори зуміли відтворити багатовікову історію населеного пункту, визначити його роль і місце в історії Поділля впродовж різних періодів середньовічної, нової та новітньої історії (перша згадка про Зіньків датується 1404 р.). Разом із тим, у силу ідеологічних чинників, суб'єктивно та упереджено в матеріалі подаються сторінки, пов'язані з Українською революцією 1917–1921 рр., "білі плями" характерні у висвітленні подій колективізації, голодомору, сталінських репресій та ін. (Але це не провина авторів, а характерна особливість радянської дійсності).

Можна вдатися до припущення, що крім нарису про Зіньків М.Шевчук підготував коротку історичну довідку й про рідне село Зоряне, розміщену в тому "Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область". (Очевидно, працюючи над добором історичних відомостей щодо Зінькова, пошуковець накопичував матеріал і про Зоряне (Курники), який понад 35 років чекав свого часу й, врешті, ліг в основу окремої книги в 2006 р.).

Як самовідданий патріот-інтелігент, дослідник-краєзнавець, М.П.Шевчук чимало зробив для відродження та активізації краєзнавчого руху. Його кредо полягало в особистому прикладі щодо популяризації історії рідного краю шляхом підготовки, здебільшого, праць популярного характеру, розрахованих на широку громадськість, написаних доступною мовою, котрі мали просту, логічну структуру.

У 2004 р. вийшла друком книга М.П.Шевчука та В.М.Дзюби "Зіньків" (співавтор – В.М.Дзюба – проректор – начальник факультету внутрішніх військ Київського юридичного інституту МВС України, кандидат педагогічних наук) [2]. Нарис приурочувався 600-річному ювілею села. Ще десятиліття тому (1995 р.) побачила світ перша фундаментальна монографія про цей населений пункт за авторством авторитетного українського історика, професора І.В.Рибачака. На відміну від праці І.В.Рибачака, робота М.П.Шевчука та В.М.Дзюби носила популярний характер. Заради об'єктивності варто відзначити, що

змістовно нарисів у редакціях 1971 р. та 2004 р. концептуально різнилися між собою. Автори останнього видання вибудували наступну структуру: “Славне минуле”, “Зіньків у 1917–1940 роках”, “Воєнне лихоліття”, “Мужність”, “Село у післявоєнний час і сьогодні”, “Слово про комбайнера”, “Путівку в життя дала школа”, “Післямова” та примітки (список використаних джерел). Цей зміст, безумовно, може носити дискусійний формат, однак автори вибрали саме такий варіант. За словами І.В.Рибачака, дослідженню М.П.Шевчука та В.М.Дзюби характерна надзвичайна наповненість іменами, біографіями зіньківчан, творців історії рідного краю. Видання проілюстроване світлинами з історії села, найбільш відомих його вихідців.

Того ж 2004 р. разом із Й.С.Завадським М.П.Шевчук видали оригінальний нарис “Фермер з Поділля”, в якому розкрили життєвий і трудовий шлях Володимира Даниловича Горобця – керівника фермерського господарства “Трембіта”, що в с.Жилинці Ярмолинецького району [4]. (Співавтор Й.С.Завадський – доктор економічних наук, професор, академік АН вищої школи, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри менеджменту Національного аграрного університету (м.Київ). Багатолітній досвід роботи в сільськогосподарській сфері М.Шевчука, науковий досвід Й.С.Завадського зробили можливим виразне виокремлення та оригінальність цього видання, небагатох в означеному плані загалом у подільській біографістиці.

Автори поставили за мету розповісти про наявний досвід у вирощуванні зернових, технічних та овочевих культур, застосування оригінальних технологій для досягнення високих економічних показників на прикладі керівника одного з найкращих фермерських господарств Хмельницької області. Читачі отримали всебічну інформацію про організацію роботи в господарстві, задіявання фінансових і матеріальних ресурсів. У першу чергу видання адресувалося фахівцям сільського господарства, фермерам.

Структурно робота складалася зі вступу, в якому подавалася глибока аналітика сучасного стану та перспектив розвитку фермерства в Україні, п’яти основних структурних частин (“Сімейний колектив – основа згуртованості і продуктивності праці”, “Особливості технологій фермерів”, “Дума про землю і хліб”, “Високі показники – результат зацікавленої роботи фермера”, “Девіз фермера – свідомість, працьовитість”) та післямови. Так склалося, що завершення роботи над нарисом Й.С.Завадський уже не побачив – передчасно пішов із життя. Віддаючи шану своєму товаришу, М.П.Шевчук навів його слова щодо актуальності їхнього спільного проекту: “Поки що ніхто не наважився висвітлити досвід фермера. Власне, не одного, а цілої сім’ї фермерів. А воно ж, якщо в корінь глянути, то майбутнє цього руху – об’єднання малих фермерських господарств у великі, бо вижити їм буде важко. Це підтверджує досвід багатьох країн світу. Нехай врахують це й депутати Верховної Ради України і внесуть поправки до Закону “Про фермерське господарство” [4, с. 106].

Загалом, книга написана в доступному широкому колам читачів стилі, в роботі належним чином представлено, узагальнено й систематизовано різні

за походженням і класифікацією матеріали. Видання достатньо повно проілюстроване й, загалом, справляє гарне загальне враження.

Особливе значення в краєзнавчій спадщині М.П.Шевчука посідає нарис історії його рідного села Зоряне (Курники), виданий у співавторстві з І.М.Атаманчук у 2006 р. [3]. Зоряне – типовий населений пункт Віньковеччини. Однак, як і кожне село, має самобутнє минуле, що губиться в глибині віків. З позицій не просто пошуковців, а людей, для котрих Зоряне є малою батьківщиною, автори й намагалися вибудувати виклад текстового матеріалу. Структурно нарис складається з двох розділів: “Від сивої давнини до сьогоднішніх днів”, “Долі людські” та авторської післямови. В першому розділі автори в доступній оглядовій формі зробили історико-ретроспективний аналіз минулого села від початку XVIII ст. – його заснування до сьогодення, коротко охарактеризували давні, середньовічні часи, перебування Курників у власності польських поміщиків Бржозовських, у складі Осламівської волості, післяреформеного розвитку за Російської імперії. На жаль, автори не змогли встановити дату заснування населеного пункту, в окремих місцях відчувається нестача історичного матеріалу. Більш повно вже викладена новітня історія села, його радянський період, сучасний стан. Виходячи з об’єктивних позицій, належним чином розкрито події колективізації, голодомору, сталінських репресій. Другої світової війни, післявоєнної відбудови, показано динаміку соціально-економічного поступу місцевого колгоспу ім. Т.Шевченка (“Червоний серп”, “ім. В.Молотова”), охарактеризовано сільську соціальну, медичну, культурно-освітню сфери. Авторі називають своїх односельців – творців історії рідного краю, що в різні роки тут жили й трудилися, зазначають їх конкретний внесок в історію Зоряного.

Завершуючи перший розділ, М.П.Шевчук та І.М.Атаманчук констатують: “Зоряне – звичайне село. Розкинулося на невеликих пагорбках, на берегах ставків, річки Говірки, що бере початок і впадає в річку Калюс. Село оточене плодовими садами, вишнями, навесні і в літній період нагадує острівце. Чарівна природа тут. А ще краща в урочищах “Долинки”, “Березінки”, “Малий”, “Рудка”, “Лісок”, “Ланок”, “Балки”. Працьовиті люди жили і живуть тут і працюють заради процвітання України” [3, с. 41].

Розділ “Долі людські” містить окремі біографічні нариси про односельців, що яскраво ілюструють їх приналежність до місцевої громади, розповідають про непросте життя, трудний шлях до успіху через титанічну працю, героїзм і патріотизм своїх земляків у мирний і воєнний час (“Розповідь про остарбайтера” (В.І.Демчук), “В бою та праці” (підполковник, мільйонер П.Й.Коломийчук), “Слово про Героя” (Герой соціалістичної праці В.Я.Козловський), “Сьогоднішній керівник” (П.О.Марисик, голова с/г підприємства “Слобода”), “Сім’я Шевчуків” (І.В.Шевчук, П.В.Шевчук, М.В.Шевчук, В.В.Шевчук), “Сім’я лікарів” (М.С.Шевчук, Н.В.Шевчук, О.М.Шевчук), “Сільський коваль” (І.Я.Грицак). Нарис проілюстрований досить значною кількістю фотографій належної якості, що справляє позитивне враження. Разом із тим, відсутність

фахової освіти в авторів спричинили можливість окремих “прогалин” під час висвітлення історичного матеріалу. Бажаною була би наявність посилань на використані джерела, а також ширша джерельно-історіографічна база. Однак, і в належному вигляді, це – перша книга про “Зоряне”, саме в цьому й полягають історична місія та безперечна заслуга М.П.Шевчука.

Книга про рідне Зоряне стала останньою в науковому, творчому доробку краєзнавця Михайла Шевчука. На жаль, стан його здоров’я погіршувався й, у результаті серцевого нападу, що стався 11 травня 2007 р., він передчасно помер у Києві. Важливим є те, що М.П.Шевчук залишив по собі світлу пам’ять, гарну згадку серед рідних, колег по роботі, друзів, земляків-подолян. Пройдуть роки, однак не одне покоління краєзнавців Вінковеччини, Ярмолинеччини, жителі Зінківка й Зоряного будуть читати й використовувати підготовлені ним праці для нових, уже власних досліджень.

Згадуючи Михайла Петровича Шевчука, з гідністю та правдою перед його світлою пам’яттю можна сказати: “Жила в Ярмолинцях Людина, котра популяризувала історію рідного краю та шанувала людську працю”.

Список використаних джерел і літератури

1. Козлова, Н. К. Зінків / Н. К. Козлова, М. П. Шевчук // Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1971. – С. 134-141.
2. Шевчук, М. П. Зінків / М. П. Шевчук, В. М. Дзюба. – Хмельницький: Поділля, 2004. – 72 с.
3. Шевчук, М. П. Зоряне / М. П. Шевчук, І. М. Агаманчук. – Хмельницький: Поділля, 2006. – 80 с.
4. Шевчук, М. П. Фермер з Поділля / М. П. Шевчук, Й. С. Завадський. – Хмельницький: Поділля, 2004. – 110 с.

Yurii Teliachyi

Podillia Region Ethnographer M.P.Shevchuk

The article characterizes creative work of insufficiently popularized in Podillia region ethnographer Mykhailo Petrovych Shevchuk (1937–2007) targeting to popularize the histories of a number of settlements of Vinkivsi district by the example of the villages Zinkiv, Zoriane, as well as farmers movement development in Yarmolyntsi district. The biographical reference about the path of life of M.P.Shevchuk has been offered. It is determined that M.P.Shevchuk is a coauthor of one of the first fundamental sketches about the village Zinkiv, published on the pages of the volume “History of Towns and Villages of Ukrainian SSR. Khmelnytskyi Region” (1971). It is traced that being self-denying patriot-intelligent, researcher-ethnographer, M.P.Shevchuk did a lot for revival and intensification of ethnographic movement in the region. Special feature of his activity was in his personal example as for popularization of the history of his native land by means of preparation to publishing, for the most part, works of popular character, directed to general public, pupils, ethnographers. The most

significant publications of the ethnographer have been analyzed ("Zinkiv" (2004), "A Farmer from Podillia" (2004), "Zoriane" (2007) and other). The content of the mentioned works has been reviewed in complex. Personal contribution of M.P.Shevchuk into the development of ethnography in Vinkivtsi and Yarmolyntsi districts has been cleared out.

Keywords: *M.P.Shevchuk, ethnography, farming, Zinkiv, Zoriane.*

Ю.В.Телячий

Краевед Подолии М.П.Шевчук

В статье дана характеристика творческого наследия недостаточно популяризированного на Подолии краеведа Михаила Петровича Шевчука (1937–2007 гг.) в плане популяризации истории ряда населенных пунктов Виньковецкого района на примере сёл Зинькив, Зорянэ, а также развития фермерского движения в Ярмолинецком районе. Представлено биографическую справку о жизненном пути М.П.Шевчука. Установлено, что М.П.Шевчук является соавтором одного из первых фундаментальных очерков о с.Зинькив, напечатанного на страницах тома "История городов и сёл Украинской ССР. Хмельницкая область" (1971 г.). Обобщено, что как истинный патриот-интеллигент, исследователь-краевед, М.П.Шевчук много сделал ради возрождения и активизации краеведческого движения в регионе. Особенность его деятельности состояла в наличии личного примера в плане популяризации истории родного края путём подготовки и издания работ популярного характера, рассчитанных на широкие слои общественности, учеников, краеведов. Проанализировано наиболее важные труды краеведа ("Зинькив" (2004), "Фермер с Подолии" (2004), "Зорянэ" (2007) и др.). Комплексно прорецензировано содержание указанных работ. Установлен личный вклад М.П.Шевчука в развитие краеведческого движения на Виньковечине и Ярмолинетчине.

Ключевые слова: *М.П.Шевчук, краеведение, фермерство, Зинькив, Зорянэ.*

Одержано 22 червня 2015 року